

(det kaldes »historisk«); men det må siges, at de 14 sider om tiden 1721–1950 er kassable. Der er simpelthen benyttet for dårlig litteratur, og hvor materialet ikke har været tilstrækkelig, har forfatteren eller hans forlæg selv digtet til. Derimod er det på de sidste 10 sider lykkedes at give en præcis karakteristik af hovedlinjerne i den økonomiske politik efter 1950.

Axel Kjær Sørensen

Undervisningsminister M. R. Hartlings erindringer. (Nyt Nordisk, 1977). 64 s.

Ved udnævnelse til ridder af Dannebrog (og andre grader inden for ordenen) påhviler det den udnævnte at indsende en selvbiografi til Ordenskapitlet. Hidtil har det været vanskeligt at få adgang til disse biografier (ca. 30.000); men efter at professor Tage Kaarsted er blevet ordenshistoriograf, slækkes der nu på betingelserne, og tilmed vil Ordenskapitlet med mellemrum udgive sådanne. Den foreliggende er det første bind i denne »serie«, forfattet af Knud Kristensen – regeringens undervisningsminister – efter hans udnævnelse til kommandør; i øvrigt offentliggøres den også i *Skolehistorisk Årbog* 1977.

Biografien dækker jævnt Hartlings liv til 1949. Den fortæller om hans opvækst i Himmerland, skole- og seminarietid, årene som lærer og skoleinspektør i København samt om hans korte tid som henholdsvis folketingskandidat og minister. Egentlig væsentlige oplysninger fremkommer ikke, heller ikke fra ministertiden; erindringerne har først og fremmest værdi ved det portræt, der tegnes af Hartling selv. Bogen er i den henseende et vidnesbyrd om, at Hartlings væsentligste ministerkvalifikationer – bortset fra at være venstremand – var ro og besindighed. Større politiske evner eller engagement vidner erindringerne ikke om; der er også kun lidt analyserende eller problemdrøftende.

Vagn Dybdahl

Viggo Sjøqvist: *To gange fuldkommen lykkelig.* Constanze Mozarts ægteskaber. Et bidrag til Mozart-forskningen. (Gyldendal, 1975). 160 s.

Den fortræffelige titel til sin bog har Viggo Sjøqvist fået af Constanze Mozart selv – fra et brev fra hendes senere leveår, hvor hun omtaler sine to ægteskaber. Umiddelbart synes afstanden lang fra udenrigspolitikken, der er Sjøqvists speciale, og til musikhistorien. Og alligevel er den ikke så lang endda: I 1797 mødtes i Wien Mozarts enke på syvende år med den danske legationssekretær Georg Nikolaus Nissen. De flyttede sammen, og efter nogle års forløb giftede de sig og levede – som det ser ud til – forholdsvis lykkeligt til deres dages ende. Når det ikke var forbi dermed, så skyldtes det ikke, at de hver for sig eller sammen var noget særligt. De var hæderlige, dygtige og ganske interessante mennesker, og de udfyldte deres plads i tilværelsen, skriver Sjøqvist i sin indledning. Men når deres navne stadig lever, er det, fordi de er uløseligt forbundet med et geni. Og til belysningen af et sådant må alt påkalde sig interesse.

Hertil kommer, at Sjøqvist med sin bog er ude i et bestemt ærinde. Han vil rehabiliterer Constanze Mozart, der nu snart i et par århundreder tillige med sin familie har været udråbt til komponistens »onde ånder«, der endog efter hans død skændede hans minde ved at lade ham begraves i en anonym fællesgrav, der siden er glemt. Rehabiliteringen er overbevisende, baseret, som den er, på omfattende kildestudier, og hvad det sidste angår, så var denne begravelsesform sædvanlig i 1700-tallets Wien. Efter nogle år i Danmark, vendte ægteparret Nissen tilbage til Øst-rig, hvor den nu forhenværende diplomat i 1820'erne skrev en Mozart-biografi, der siden i det store og hele er blevet oversat. Sjøqvist gennemgår detaljeret bogens tilblivelse og skæbne; han erkender og kon-

staterer dens fejl og mangler, men anerkender på den anden side også det meget nyt, den bragte til torvs.

Og så behøver man da forresten slet ikke at være musikinteresseret for at have fornøjelse af denne veldokumenterede, velskrevne og spændende bog.

Finn H. Lauridsen

Aleks. Frøland: *Huset G. E. C. Gad 1855–1956*. (Gad, 1976). 160 s.

Præsteslægten Gad, som boghandlerne og forlæggerne tilhørte, stammer fra Svendborg, og navnet fik den ved en teologisk students tilfældige opslag i bibelen. Selv om et betragteligt antal af slægtens medlemmer – hele 24 – siden første halvdel af 1700-tallet har været præster, er navnet dog i den almindelige bevidsthed først og fremmest knyttet til det københavnske bogforetagende, der blev startet af G. E. C. Gad i 1855. I sin bog biografierer Frøland G. E. C. Gad og hans to sønner Oscar Tønsberg og Frederik Hegel Gad, og den er først og fremmest en hyldelse til den sidste, der i 1954 skænkede boglade, forlag og formue til et fond, der fik farens navn, og hvis overskud skulle gå til videnskabelige, kirkelige og sociale formål.

Det er blevet til et særdeles stilfærdigt, men alligevel spændende billede dels af et firma, der har spillet en betydelig rolle i dansk bogsalg og bogproduktion, dels af de mennesker, der skabte det og bragte det frem. Om grundlæggeren hedder det side 70: »Som så mange andre af tidens ledende boghandlere var han af middel-højde«. Det er en »skøn« detalje, som muligt er rigtig; men man spørger sig selv, hvor mange boghandlere fra forrige århundrede Frøland mon kender højden på?

Foruden af Gad'erne er der småbiografier af »kendte« lærlinge og af skattede og mangeårige medarbejdere – et tiltalende træk. Der er sideblik til køben-

havnsk boghandel i almindelighed, der er talrige illustrationer, nogle endog med »atmosfære«, der er kilder og registre – alt i alt en nydelig og charmerende bog.

Finn H. Lauridsen

Jørgen Trolle: *Ret og vrang. Erindringer*. (Gad, 1977). 276 s.

Den tidligere højesteretspræsident har anlagt sine erindringer som, dog kronologisk ordnede, episoder, han husker. Han gør selv udtrykkelig opmærksom på, at han kun har støttet sig til hukommelsen. Resultatet er da også blevet noget tyndt, om end ind imellem charmerende. Hovedudbyttet er, at erindringerne giver et indtryk af, hvordan et juridisk livsforløb frem til den højeste post kan forme sig, og her berettes enkeltheder, der bidrager til belysning af embedsstandens vilkår. Situationer og oplevelser eller erfaringer af almen karakter er der ikke; perioden under den politiløse tid, hvor Trolle med stor bravur var statsadvokat i København, siges der ikke væsentligt om i forhold til bogen »Syv måneder uden politi«, der kom allerede i 1945.

Vagn Dybdahl

George Nellemann: *Fremmedarbejderbørn. Roepolakkernes efterkommere og deres skæbne i det danske samfund*. (Nationalmuseet, 1977), 76 s.

Folk, der er beskæftiget i undervisningssektoren og i den sociale sektor, fortæller om stigende problemer i forbindelse med fremmedarbejderne og deres familier. Nogle mener endda, at situationen på grund af den manglende assimilation vil tage en farlig udvikling.

Ikke mindst på denne baggrund er denne bog interessant. Den behandler anden generation efter de roepolakker, der kom til landet i årene fra 1893 til 1929, og i undersøgelsen søges det vist, i hvilken grad denne foregående indvandrerbølge